

Tiedon luo -podcast – Turvallisuus ja johtaminen, tiivistelmä

Henni Purtonen: Turvallisuuskeskustelussa mielikuvat ja todellisuus heijastavat toinen toisiaan. Minkälaista johtajuutta ja portinvartijuutta tarvitaan digitaalisessa tietoyhteiskunnassa? Turvallisuuden johtamisesta, luottamuksesta ja erilaisista uhkakuvista jutellaan tänään Aalto-yliopiston kyberturvallisuuden työelämäprofessori Jarno Limnellin kanssa. Tervetuloa Tiedon luo -podcastiin. Jarno, miten uhkakuvat ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenien aikana?

Jarno Limnell: Kyllä iso muutos, joka näyttää jatkuvan entisestään, on se, että turvallisuuskäsite laajenee. Eli jos vielä muutama vuosikymmen sitten puhuttiin pääsääntöisesti sotilaallisesta ja valtion turvallisuudesta, niin tänä päivänä puhutaan hyvin laaja-alaisesta ilmiöstä. Lähtien esimerkiksi arjen turvallisuusasioita, päätyen globaaleihin ympäristöuhkiin. Turvallisuus on muuttuva asia ja ilmiö. Ei voida ajatella, että puhutaan samasta turvallisuudesta kuin 10 tai 20 vuotta sitten. Turvallisuuden raja-aidat on hämärtyneet, ja esimerkiksi ulkoista ja sisäistä turvallisuutta on vaikeampaa ja keinotekoisempaa erottaa. Myös fyysistä ja digitaalista turvallisuutta on yhä vaikeampaa erottaa.

Henni: Koronahan yllätti 2020 keväällä koko maailman ja muuttunut maailman tilanne pakotti meidät pohtimaan uudesta näkökulmasta esimerkiksi luottamusta instituutioihin, päätöksentekoa, eriarvoisuutta ja teknologian hyödyntämistä. Mä oon itse pohtinut paljon sitä, että miten globaalissa maailmassa kaikki vaikuttaa kaikkeen. Ja erityisesti poikkeustilanteissa keskinäisriippuvaisuus tulee yhä vahvemmin ja selkeämmin esille.

Jarno: Olet aivan oikeassa. Se, että kaikki vaikuttaa kaikkeen tekee tästä turvallisuusympäristöstä tietyllä tavalla uudenlaisen, haavoittuvan, mutta myös vaikeammin ymmärrettävän. Jos ajatellaan, että yksittäinen rahtialus Suezin kanavassa tässä hiljattain sattui ajamaan väärin päin, ja minkälaisia vaikutuksia sillä oli vaikka suomalaiseen autontuotantoon. Tässä tietenkin tutkija miettii, että emme voi pelkästään ajatella tätä hetkeä. Maailman talousfoorumien asiantuntijaverkostossa me pohditaan, mikä olisi seuraava harmaa sarvikuono, eli tuleva uhka tai riski. Tällä hetkellä vahvin veikkaus on vakavampi digitaalisen toimintaympäristön häiriötilanne, jossa esimerkiksi internet ei toimisi.

Henni: Miten tämmöiseen isoon tilanteeseen voidaan valmistautua tai varautua etukäteen?

Jarno: Yksi asia on tietenkin luoda näitä skenaarioita, eli tehdä erilaisia malleja ja harjoitella, että jos näin nyt tapahtuu, miten me siinä tilanteessa toimisimme. Mutta toisaalta kyllä tämä maailman meno yhä enemmän nostattaa esiin resilienssin, eli sietokyvyn merkityksen. Eli miten me kykenemme sietämään sellaisia tilanteita, kun kaikki ei mene niin kuin on normaalisti oletettu menevän. Tärkeää on myös se, että meillä on henkistä kriisinsietokykyä. Ne ovat aivan avaintekijöitä, kun pohditaan suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta 2020-luvulla.

Henni: Kuinka valmistautuneita ja varautuneita yritykset ovat erilaisiin häiriö- ja poikkeustilanteisiin Suomessa?

Jarno: Minun kokemukseni on, että varsin vaihtelevasti. Osa yrityksistä miettii erilaisia uhkamalleja, harjoittelevat niitä ja miettivät vaihtoehtoisia toimintatapoja. Mutta osa menee niin sanotusti yhden kortin varassa, ja se on turvallisuusalan ihmiselle huolestuttava merkki, jos ikään kuin aina luotetaan siihen, että kaikki toimii. Mutta entäs sitten, jos ei toimikaan? Minun mielestäni välillä on ihan hyvä, että esimerkiksi tietoliikenneyhteydet tai sähköiset palvelut vähän tökkivät. Ne opettavat meitä siihen, että jollei tämä nyt toimi, niin täytyy olla myös suunnitelma B ja mielellään myös suunnitelma C, että miten tästä sitten selviän.

Henni: Mitä turvallisuuden tunteen ja luottamuksen ylläpitäminen yhteiskunnassa vaatii?

Jarno: Meillä Aalto-yliopistossa, kun opetetaan kyberturvallisuutta, turvallisuusjohtamista ja turvallisuuskulttuuria, niin olemme tietystä viitekehyksessä korvanneet sanan turvallisuus sanalla luottamus. Itseasiassa kun pohtii vähän syvällisemmin, niin hyvin monet turvallisuuteen liittyvät kysymykset ja asiat liittyvät itseasiassa luottamukseen. Miten me kykenemme ylläpitämään luottamusta esimerkiksi meidän viranomaisiin, poliittisiin päättäjiin ja oikeuslaitokseen? Sanoisinpa, että tässä on suomalaisen turvallisuuden kannalta ydinasia, että luottamusrakenne säilyy yhteiskunnassa, koska se on turvallisuuden perusta. Minun ajatuksissani turvallisuus ja luottamus kulkevat käsi kädessä. Luottamuksesta on huolehdyttävä ihan joka päivä.

Henni: Kuinka paljon uhkien tunnistamisessa ja sanoittamisessa on kyse todellisuudessa poliittisesta valtakamppailusta? Ja samalla myös ehkä eri hallinnonalojen välisestä uhkakuvakilpailusta?

Jarno: Tuo on oleellinen asia sanoa ääneen. Kyllähän meillä joudutaan myöskin suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa on rajalliset resurssit, kysymään jatkossa enemmänkin sitä, mihin uhkakuviin me panostetaan ja mihin me laitetaan niitä rajallisia resursseja. Silloin on sääli, jos mennään liialliseen hallinnonalojen tai ministeriöiden väliseen uhkakuvareressikkamppailuun, ja sen takia korostetaan vain omia uhkakuvia ja luodaan pahimmillaan tarpeetonta turvattomuuden ilmapiiriä.

Henni: Suomi on tilastojen valossa maailman turvallisimaa ja maailman vakain valtio. Mitkä ovat tulevaisuudessa tärkeimpiä päätöksiä, jotka meidän täytyy tehdä, jotta me pystytään säilyttämään tämä asema myös tulevaisuudessa?

Jarno: Ehkä kannattaa lähteä liikkeelle siitä, mitä ei kannata muuttaa ja mistä kannattaa pitää kiinni. Silloin puhutaan muun muassa luottamuksesta meidän viranomaisten toimintaan, oikeusjärjestelmään ja yhdenvertaisuuteen tässä yhteiskunnassa. Niistä kannattaa pitää huolta. Kahteen asiaan on erityisesti kiinnitettävä huomiota. Toinen on tämä resilienssi, eli että me kykenemme sietämään epävarmuutta ja meillä on tunne ja tieto siitä, että vaikka epävarmuutta tulee, niin me selviämme. Toinen iso trendi on mielikuvakamppailut. Yhä enemmän teknologia tänä päivänä ohjaa meitä siihen suuntaan, että on kamppailua mielikuvista, arvoista, asenteista, yhteiskunnallisesta ilmapiiristä ja tämä informaatiotila, siihen liittyvät kamppailut, sivistys ja meidän kansallinen narratiivi, on yhä merkittävämmässä asemassa, kun puhutaan turvallisuudesta. Eli voisin sanoa, että turvallisuus on jatkossa yhä enemmän nimenomaan sivistyksen ja viestinnän asia.

Kansainvälisesti ajateltuna, kun puhutaan tämän päivän teknologian merkityksestä ja tulevaisuudesta, datavirroista ja niin edes päin, niin nämähän ovat valtavia maailmanpolitiikan kysymyksiä. Jos ajatellaan vaikka Yhdysvaltojen ja Kiinan keskeisiä kiistakysymyksiä tänä päivänä, nekin ovat teknologiapoliittikkaa. Eli turvallisuus ja teknologia myös globaalisti, isoissa pöydissä niin sanotusti, korostuu yhä enemmän ja tässä Suomi ei voi olla sivustakatsoja.

Henni: Puhutaan vielä ennakoinnista ja varautumisesta. Varautuminen edellyttää turvallisuusviranomaisten näkökulmasta ainakin pitkäjänteisyyttä ja vahvaa tahto- ja tavoitetilaa. Monet turvallisuusviranomaisten suorituskyvyt ja niiden ylläpito ei välttämättä ole kovinkaan tuttua kaikille päättäjille, jos puhutaan vaikka kyberturvallisuudesta, ympäristövahinkojen torjunnasta tai lentotoiminnasta. Silti pitää pystyä tekemään hyviä ja tärkeitä päätöksiä. Mennään seuraavaksi käymään Rajatalolla, jossa meillä on haastateltavana Rajavartiolaitoksen vartiolentolaivueen kommodori Matti Lallukka.

Matti Lallukka: Varsinkin viranomaisen lentotoiminta on hyvin moniulotteista. Sitä johdetaan monella eri tavalla. Kokonaisuutena se on enemmänkin suorituskyvyn johtamista, eli meillä on tietyt, monipuoliset tehtävät, joita pyritään ylläpitämään ja kehittämään. Sitten meillä ammatillisesti johdetaan toimintoja. Se kulminoituu tietysti varsinaisen tehtävää suorittavan ilma-aluksen johtamiseen, miehistöyhteistyöhön, jotta

tarvittavat tehtävät saadaan tehtyä. Eli johtamista on erilaista ja erilaisilla tasoilla. Varautuminen on meille hyvin keskeistä. Käytännössä me varaudutaan hyvin monialaiseihin tilanteisiin ja tehtävään, koska meidän tehtäväalue on niin laaja. Eli teemme rajavalvontaa, meripelastusta, merellisen ympäristön suojelua ja tuemme monia muita viranomaisia. Siltä kannalta varautuminen on keskiössä kaikissa tilanteissa. Se vaatii meiltä ennen kaikkea jatkuvaa harjoittelua, menetelmien ja varustuksen kehittämistä, mutta ennen kaikkea henkilöstön ammattitaidon ja osaamisen ylläpitämistä. Se on haastavaa, koska tehtävät ovat hyvin monipuolisia ja välillä yllättäviäkin. Varautumisen suhteen lentotoiminnassa on selkeä erityispiirre, eli toiminnan pitkäjänteisyys. Suorituskyvyn rakentaminen saattaa kestää 10 vuotta. Eli jos me haluamme tietyn suorituskyvyn 2030-luvulla, niin sitä pitää alkaa suunnitella ja rakentaa nyt. Ilma-aluksen päällikön kouluttaminen kestää 10 vuotta, joten varautuminen ja toimintakyvyn muuttuminen vaatii huomattavasti aikaa.

Jarno: Tässä tuli useitakin tärkeitä asioita esille. Tämä varautumisen jatkuva kehittäminen, johtamisen moninaisuus ja mikä tuntuu monesti nopearytmisessä yhteiskunnassa unohtuvan, niin tämä pitkäjänteinen kehittäminen. Eli jos ajatellaan turvallisuusviranomaisia, tai vaikka luottamuksen rakentamista, niin sitä ei viikossa, kuukaudessa tai vuodessa useinkaan rakenneta, vaan se on pitkäaikaisen toiminnan tulos. Siinä pitää olla kaukokatseisuutta. Kyllä yksi tärkeä asia on tehdä asioista viestinnällisesti riittävän selkeitä ja yksinkertaisia. Liiallinen yhteiskunnallinen tai turvallisuusjargon, jossa puhutaan paljon, mutta ei sanota oikeastaan mitään, niin sen aika tämän päivän maailmassa on ohi. Eli pitää pystyä selkeästi perustelemaan, miksi asioita tehdään, mihin näitä suorituskykyjä tarvitaan ja miksi ne ovat meille kaikille tärkeitä. Tätä viestiä on sitten pystyttävä riittävästi toistamaan.

Henni: Varmasti se toiston merkitys on entistä tärkeämpää, että niitä kaikista tärkeimpiä asioita tuodaan uudestaan esille ja sitä kautta rakennetaan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä päätöksentekoon, kaikkeen suunnitelmallisuuteen, ja kaikkeen tekemiseen.

Jarno: Se on ihan totta. Ja sitten saman aikaisesti muistaa se, että nämä asiat muuttuvat ja kehittyvät. Tämän päivän maailma on sellainen, että näitä on esimerkiksi yritysmaailmassa mietittävä jokaisessa kokouksessa jokaisen tilanearvion pohjalta, siinä on nämä turvallisuusasiat oltava mukana. Ei tietysti tarvitse liioitella, mutta toisaalta tulee huomioida, että turvallisuus on siinä mukana. Silloin me puhutaan luottamuksen jatkuvasta ylläpitämisestä ja vahvistamisesta.

Henni: Ja tähän liittyy myös aika vahvasti osaamisen kehittäminen ja jatkuvat päivittäminen.

Jarno: Se on ehdottomasti näin. Kyllä se kaikkein tärkein turvallisuuden tekijä, kaikista monimutkaisuuksista ja teknologioista ja tämän päivän haasteista huolimatta, niin se on ihminen. Se on jokainen meistä. Sitä ei saa missään nimessä aliarvioida, vaan enemmänkin nostaa vahvemmin esille, että mikä merkitys on ihmisillä, meidän toiminnalla ja päivittäisillä valinnoilla on sille, minkälaista turvallisuutta me Suomessa tehdään.

Henni: Mitä jokainen meistä voisi tehdä tänään, että huominen olisi turvallisuuden näkökulmasta entistä parempi?

Jarno: Tutkimukset on osoittanut sen, että kaikkein vahvimmin meidän turvallisuuden tunteeseen vaikuttaa oma lähipiiri. Siis oma perhe, omat ystävät ja työkaverit. Ja jos omassa lähipiirissään käyttäytyy ja toimii turvallisuutta vahventavasti, niin sillä on valtava kerrannaisvaikutus läpi Suomen. Toimitaan jokainen siinä omassa ympäristössämme tänään vielä pikkaisen paremmin turvallisuutta ja luottamusta vahventaen kuin aikaisemmin. Silloin otetaan iso hyppy eteenpäin.